

Т. У. Астапкіна
(БГЭУСК, г. Гомель),
А. А. Барковіч, дац., канд. філал. навук
(БДУ, г. Мінск)

ГРАФІЧНАЯ ІДЭНТЫЧНАСЦЬ ДЫСКУРСУ ЯК КУЛЬТУРНАЯ ДАМІНАНТА РАЗВІЦЦЯ СУЧАСНАЙ КАМУНІКАЦЫІ

Інтэрнацыяналізацыя сферы міжкультурных зносін — актуальная тэндэнцыя развіцця сучаснай камунікацыі. Яе актуалізацыя характэрна для ўсіх жывых моў, у тым ліку еўрапейскіх. Аднак у выпадку з «кірылічнымі» славянскімі мовамі сітуацыя ўскладняецца яшчэ і фактарам перавагі ў камп'ютарна-апасродкаванай камунікацыі лацінскай графікі, якая выкарыстоўваецца ў інтэрфейсах, браўзерах і г. д. Фармальныя мовы с самага пачатку выкарыстоўваюць англамоўныя, лацінскія па паходжанні графічныя сродкі. Адпаведны ўплыў на «нелацінскую» графіку натуральных моў сапраўды аказваецца дастаткова істотным.

Паказальнымі ў дадзеным кантэксце з'яўляюцца спробы знайсці хуткім развіцці Інтэрнэту матывацыю для пераводу на лацініцу пісьменнасці былых частак СССР. У прыватнасці, так тлумачыцца лацінізацыя казахскай мовы, якую такім чынам спрабуюць зрабіць «мовай сучаснай інфармацыі» (Сейідов Ахмед. *Азбучныя істыны: Чем закончится попытка Казахстана перейти на латиницу.* Lenta.ru. 20 апреля 2017 г.). З іншага пункту гледжання, паспяховаму сацыяльна-эканамічнаму развіццю у сучасных «інфармацыйных» абставінах не перашкодзіла значна больш далёкая ад лацініцы іерагліфічная графіка Кітая, Японіі, Карэі. Фактычна, англійская мова стала «ўнікодам» — своеасаблівай метамовай — не толькі для гістарычна кірылічных моў, але і актыўна укараняецца ў дыскурс на базе кітайскай, арабскай і інш. графікі. Дададзеныя інтэрнэт-трафіку пацвярджаюць, што англійская мова безальтэрнатыўна пануе ў камп'ютарна-апасродкаванай камунікацыі, займаючы каля 53,7% дыскурсу (на другім і трэцім месцах — з паказчыкамі ў 6,3% і 5,7%, адпаведна, — руская і нямецкая мовы).

Абставіны функцыянавання маўлення ў камп'ютарна-апасродкаванай камунікацыі валодаюць значымай спецыфікай, якая дазваляе разглядаць тып задзейнічанай графікі як значны аргумент на карысць таго ці іншага шляху развіцця сучаснай

моўнай практыкі ў сучасным палікодавым асяроддзі на базе камп'ютарных тэхналогій. Але моўныя законы камп'ютарна-апасродкаваная камунікацыя не адмяняе, а робіць іх больш эфектыўнымі. Так, пакуль устойлівасць кірылічнай традыцыі пацвярджаецца, напрыклад, высокай дэрывацыйнай актыўнасцю як беларускай, так і ўкраінскай, рускай і іншых славянскіх моў. Для асіміляцыі ў іх паняццевай і тэрміналагічнай базы сферы камп'ютарна-апасродкаванай камунікацыі па-ранейшаму актыўна выкарыстоўваюцца ўнутрымоўныя рэсурсы славянскіх моў: у вынікуні экспанент Web, ні Internet не замацаваліся ў славянскіх мовах. Вынікам калькавання лексемы Web (World Wide Web) ва ўсходнеславянскіх мовах сталі такія намінацыі як Сусветнае павуцінне (у беларускай мове), Всемирная паутина (па-руску), Всесвітняя мережаці Всесвітне павуцінняя (па-ўкраінску). Іх шырокая прадстаўленасць у Інтэрнэце аказвае адчувальны ўплыў на развіццё і ідэнтычнасць сферы камп'ютарна-апасродкаванай камунікацыі. Як і ў беларускай мове, дзе актыўна выкарыстоўваецца не толькі Сусветнае павуцінне, але і Сеціва, у рускай мове замест словазлучэння Всемирная паутина можна часта сустрэць Сеть, ва ўкраінскай мове, акрамя словазлучэнняў Всесвітняя мережа ці Всесвітне павуцінняя, выкарыстоўваюцца Мережа, Тенета, Міжмережжя, Всемережжя. Лексема Internet замацавалася ў славянскіх мовах — як і ў сотнях іншых — але і яна транслітаравана і ў лацінс-кім выглядзе практычна не выкарыстоўваецца.

Тым не менш, выкарыстанне «лацінкі» ў многіх мовах з іншай графікай стала звычайнай практыкай пісьмовай мовы. Часцей за ўсё гэта цалкам бяскрыўднае хобі, якое, вядома, супярэчыць нормам кадыфікаванага варыянта мовы. Аднак калі лацінізацыя становіцца інструментам палітыкі, наступствы для культурнай сферы могуць быць досыць сур'ёзнымі, закранаючы традыцыйныя асновы соцыуму. У якасці прыкладу можна прывесці так званы «балканскі сіндром», калі фактычна адну мову (яшчэ адносна нядаўная на была сербскахарвацкай) «...змаглі падзяліць на сербскую, харвацкую, баснійскую і чарнагорскую» [1, с. 160]. У дадзенай сітуацыі адным з ключавых фактараў раз'яднання стабільнай маўленчай адзінасці моў былой Югаславіі стаў менавіта пераход «новых» моў на лацінскую графіку [2, с. 76].

Так, у Харватыі, значную частку насельніцтва якой складаюць сербы, пытанне выкарыстання графікі стала культурнай дамінантай: «Пратэсты, звязаныя з дазволам або забаронай на выкарыстанне кірыліцы, у Вуковары рэгулярна ўспыхваюць з 2011 года. Менавіта тады ўрад упершыню вырашыў да ўказальнікаў на харвацкай мове (лацінкай) дадаць шыльды на сербскай мове (кірыліцай)» (Мельнікова Ксенія. Языковой барьер — кириллица стала камнем преткновения в отношениях сербов и хорватов. Lenta.ru. 28 августа 2015 г.). Лацінка, з'явіўшыся ў Сербіі ў XIX ст., у апошні час стала актыўна заваёўваць папулярнасць не ў апошнюю чаргу дзякуючы шырокаму распаўсюджванню камп'ютарна-апасродкаванай камунікацыі. Больш за тое, лацінка стала істотным фактарам сацыякультурнай сферы і ў самой Сербіі, традыцыйна «кірылічнай» краіне: «...анлайн-камунікацыя спрыяе таму, што сербы вымушаныя пісаць на лацініцы. Гэты алфавіт зразумелы еўрапейцам, і яго выкарыстанне збліжае Сербію з ЕС, куды Бялград актыўна імкнецца ў апошні час» (Мельнікова Ксенія. Языковой барьер — кириллица стала камнем преткновения в отношениях сербов и хорватов. Lenta.ru. 28 августа 2015 г.).

У. І. Карасік, вядомы даследчык дыскурсу, засяродзіўшы ўвагу на этналінгвістычным аспекце, наступным чынам пазначыў актуалізацыю культурных дамінантаў: «Культурныя дамінанты — гэта найбольш важныя для данай лінгвакультуры канцэпты» [3, с. 118]. У шырокім сэнсе слова дамінанта — прыя-рытэтны элемент зместу камунікацыі; семантычны феномен, часта няяўна прысутны ў маўленні, але вызначальны для кантэксту. Культурная дамінанта — часта сапраўды прыя-рытэтны элемент зместу камунікацыі; інфармацыя, якая рэлевантная культурнай спецыфіцы дыскурсу, часта няяўна выражаная ў маўленні, але вызначаючая яго асаблівасці. У гэтым кантэксце графічная ідэнтычнасць дыскурсу, напрыклад, кірыліца ці лацініца — несумненная культурная дамінанта развіцця сучаснай камунікацыі.

Зразумела, кожны дарослы чалавек мае права выкарыстоўваць любы варыянт мовы, абмежаванне тут адно — параўменне з адрасатам: «Адна з фундаментальных задач маўлення — суаднесенасць з рэаліямі свету, у тым ліку асобамі, з'явамі, з мэтай не толькі зафіксаваць наша ўласнае ўяўленне аб тым, чым яны з'яўляюцца, але таксама даць магчымасць

нашым слухачам зразумець, што мы маем на ўвазе» [5, с. 103]. Не менш слушным у даных абставінах з'яўляецца суб'ектыўнае, на першы погляд, меркаванне стваральніка Сусветнага павуціння Ц. Бернерса-Лі: «Мы многа часу прысвяцілі фармулёўцы важных праблем, якія стварае вэб-навука ў маральным і сацыяльным аспектах. Мы ўпэўнены, што гэта неабходна... Аб'екты, якія мы распрацоўваем, канструюем і вывучаем, як і вынікі аналітычнай дзейнасці, часта выклікаюць значныя сацыяльныя наступствы» [4, с. 109]. У аспекце беларускай маўленчай практыкі падобныя заўвагі больш чым актуальныя: наркамаўка, тарашкевіца, трасянка, іншыя варыянты і, нарэшце, лацініца. Несумненна, выкарыстанне лацінскай графікі робіць беларускую мову яшчэ больш варыятыўнай. Характэрна, што беларуская мова — адна з нешматлікіх еўрапейскіх, якая да апошняга часу не суправаджалася карэктнай праверкай арфаграфіі як опцыі агульнаўжывальнай абалонкі Word. Паслядоўнае выкарыстанне графічных сродкаў у сучасных камунікацыйных умовах з'яўляецца звышуплывовым фактарам, які вызначае функцыянаванне узусу. Для лінгвістыкі, у тым ліку беларускамоўна-арыентаванай, — гэта пакуль недастаткова асвоеная праблемная вобласць.

ЛІТАРАТУРА

1. Баркович, А. А. Интернет-дискурс: компьютерно-опосредованная коммуникация / А. А. Баркович. — М.: ФЛИНТА: Наука, 2015. — 288 с.
2. Баркович, А. А. Информационная лингвистика : Метаописания современной коммуникации / А. А. Баркович. — М.: ФЛИНТА: Наука, 2017. — 360 с.
3. Карасик, В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. — Волгоград: Перемена, 2002. — 477 с.
4. Berners-Lee, T. A Framework for Web Science / T. Berners-Lee [et al.] // Foundations and Trends in Web Science. — 2006. — Vol. 1, № 1. — P. 1–130.
5. Schiffrin, D. From linguistic reference to social reality / D. Schiffrin // Discourse and identity ; ed. A. de Fina, D. Schiffrin, M. Bamberg. — Cambridge : Cambridge Univ. Press, 2006. — P. 103–131.